

Іванілов О.С., Аїлтон Роза

Харківський національний університет будівництва та архітектури

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ – РУШІЙНА СИЛА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ТА ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Вступ. Будь-яка система, у тому числі економічна, не є стабільно незмінною у довгостроковому періоді. Вона постійно зазнає впливу багатьох внутрішніх та зовнішніх сил. З часом цей вплив об'єктивно призводить до необхідності видозмінення, певної адаптації, модифікації чи трансформації самої системи. Все це повністю стосується економічних систем різних рівнів – національної економіки, виробничого і промислового секторів окремих підприємств та їх структурних підрозділів. Тому у світовій економічній науці проблемам реструктуризації приділяється значна увага. Вони також знайшли відображення в наукових працях відомих вчених України: В.Амбросова, Л. Батенка, В.Бендерського, А. Власова, В. Геєця, М.Герасимчука, В. Заболотного, О. Кухленка, І. Лугінова, Махмудова, Т.Мізерної, М.Педана, С. Раменської, О. Терещенка, І. Тинного, С.Ушацького, В. Федоренка, О.Федосової, Л. Федулової, А.Чернявського та інших.

Назріла необхідність переосмислити економічну політику та керівництво нею з метою проведення комплексної реструктуризації для створення реальних джерел виходу з тривалої рецесії, забезпечення технологічного оновлення і стійкого економічного зростання.

Будівельний комплекс, як один з пріоритетних чинників позитивних зрушень в фондооснащенні також потребує реструктуризації. Її проведенню має передувати тривале і достовірне обґрунтування переваг, наслідків і можливих втрат, що одержить інвестиційно-будівельна сфера в процесі реструктуризації. Розробка зазначеного науково-методичного обґрунтування, з наступним впровадженням в практику управління будівельно-інвестиційної сфери, є невідкладною науково-практичною проблемою. Її вирішення визначає актуальність даної статті.

Мета і завдання. Метою даної статті є уточнення теоретичних положень управлін-

ня реструктуризацією будівельного комплексу України та формування теоретико-методологічних рекомендацій щодо їхньої реалізації.

Для досягнення визначеної мети поставлено та вирішено такі завдання дослідження:

- розглянуто підходи до тлумачення поняття «реструктуризація підприємства», поглиблено понятійний апарат щодо процесу управління реструктуризацією будівельних підприємств в системі споріднених дефініцій;

- узагальнено теоретичні основи реструктуризацією підприємств;

- визначено макроекономічні передумови реструктуризації підприємств.

Результати дослідження. Вихід України з кризи і перетворення її в розвинену європейську країну з високим рівнем життя громадян безпосередньо пов'язані з відродженням вітчизняних підприємств. У свою чергу це вимагає суттєвого поліпшення якості продукції, послуг і підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Надії «допомогти» окремим підприємствам і секторам без їхньої внутрішньої реструктуризації, а шляхом дотацій, пільгових кредитів і різного роду галузевих програм, по-перше, різко погіршують становище підприємств, які стають на ноги і працюють не зважаючи на надмірне оподаткування і по-друге, зберігають старі принципи «ручного» управління економікою.

Варто визнати, що тисячі українських підприємств були створені для іншого ринку, клієнтів і потреб, котрих сьогодні вже не існує і не буде існувати.

Сьогодні основне завдання полягає в тому, щоб приступити, нарешті, до «очищення» економіки від неефективних, фактично збанкрутілих підприємств і замінити їх новими, спроможними ефективно діяти в умовах ринку.

Таким чином, проблема реструктуризації в Україні на мікрорівні набула ключового значення для всього процесу реформування економіки країни.

Під реструктуризацією в усьому світі розуміють безупинний процес підвищення конкурентоспроможності підприємства в наслідок прийняття менеджментом комплексу внутрішніх заходів для адаптації системи управління до постійно мінливих ринкових умов.

В Україні поки що реалізується найбільш поширений підхід до реструктуризації, як до процесу поділу підприємства на частини, відповідно до затверджених нормативних документів.

Реструктуризація підприємств, як процес їх всебічного пристосування до мінливих умов, властива ринковій економіці. Потреба в реструктуризації є наслідком невчасного виявлення кризових явищ на підприємстві. Таким чином, реструктуризація розглядається як комплекс заходів надзвичайного характеру, спрямованих на «виживання» в умовах кризи або викликаних потребою їх нового стратегічного розвитку, зміною загальної кон'юнктури чи дією внутрішніх для підприємств чинників [1].

Реструктуризація – це широке поняття, яке почало активно досліджуватись з початком процесів реформування економіки країн Східної Європи та колишнього СРСР на користь ринкового економічного устрою. Країни, що проводять останніми роками широкомасштабну перебудову своєї економіки, мають щодо процесів реструктуризації різні підходи:

- історичні, економічні, науково-технічні, політичні та соціальні умови;
- стратегічні та методичні підходи;
- технології та інструментарій проведення;
- інституціональне забезпечення;
- досвід і одержані результати [2].

Реструктуризація – процес різнобічних організаційно-управлінських, техніко-виробничих та грошово-фінансових перетворень, що стосується великої кількості різноманітних за масштабами та характером об'єктів і пов'язаний зі зміною їх структури, характеру та способу співвідношення та взаємодії ок-

ремих елементів. Відповідно до рівнів економічної системи об'єктами реструктуризації можуть бути:

1. Макроекономічне середовище національної економіки країни (співвідношення окремих секторів, галузей і підгалузей, видів економічної діяльності, рівень розвитку об'єктів ринкової інфраструктури).

2. Система форм власності та господарювання.

3. Фінанси (на макрорівні: дотації, обсяги допомоги окремим галузям та підприємствам; на рівні підприємств - структура активів і пасивів, рівень і характер заборгованості).

4. Механізми та методи управління економічними процесами (перехід від прямого адміністративного регулювання до методів опосередкованого соціально-економічного стимулювання, фіскальна, митна, інноваційна політика держави).

5. Окремі підприємства та організації, їх об'єднання.

6. Окремі елементи виробничо-технологічних, організаційно-управлінських та інформаційних систем підприємств і організацій, у тому числі персонал і соціально-трудові відносини.

Між різними рівнями, формами та методами реструктуризації існує тісний органічний взаємозв'язок. Можна з упевненістю стверджувати, що одночасна реструктуризація на багатьох рівнях економічної системи є ознакою динамічності такої системи. Більше того, говорячи про ринкову економічну систему, ми маємо на увазі, перш за все, систему, в якій відбуваються структурні реформи певного спрямування, основними складовими частинами яких і є різноманітні форми реструктуризації. Світова економічна історія знає немало прикладів, коли глибокій комплексній реструктуризації підлягала практично вся національна економіка. Здебільшого такі зміни притаманні країнам, де одночасно відбувається процес зміни політичного устрою. Прикладом може бути глибока структурна реформа економіки Японії (з елементами демілітаризації та демократизації економічного життя) після другої світової війни.

Але найбільша комплексність та складність процесу реструктуризації притаманна економіці країн колишнього соціалістичного табору - країнам Східної Європи.

Одним з найважливіших напрямків на шляху до економічних перетворень у пост-соціалістичних державах є здійснення структурних змін у економіці, у широкому розумінні це передбачає заміну планово-розподільчої системи господарювання з її командно-адміністративними методами управління на систему ринкових відносин з ліберально-демократичним управлінням. Кожна з цих систем, суттєво відрізняючись одна від одної, визначає не тільки структуру економіки окремого суб'єкта господарювання, регіонів і держави в цілому, а й соціально-психологічний стан окремої людини, певної, територіальної спільноти і всього суспільства. Тому процес структурних змін може розглядатися з економічного та соціально-психологічного боків.

Розглядаючи структурні перетворення з економічного боку, необхідно насамперед визначити його особливості та напрями здійснення.

Структурні зміни в економіці передбачають трансформацію відносин власності – замість однієї загальнодержавної здійснюється перехід до різних форм власності: державної, колективної та приватної. Визначення шляхів, термінів і пропорцій формування багатокладної економіки — це досить складна і самостійна проблема, вирішення якої залежить від багатьох чинників, характерних для певної держави. Зміни в структурі відносин власності, в свою чергу, супроводжуються трансформацією процесів економічного відтворення, і зокрема зміною співвідношень виробництва, розподілу, обміну, споживання. Вони відбуваються, знаходячись в залежності від економічної доцільності та ефективності. Звідси витікає необхідність змінити види та обсяги виробництва. Зокрема, з метою обслуговування ринкових відносин виникає необхідність у створенні системи ринкової інфраструктури - нового сектору економіки.

Структурні економічні зміни супрово-

джуються реформуванням організаційно-правових форм та методів функціонування господарських утворень. В умовах ринкових відносин значно ширшою стає палітра організаційних структур господарювання — від окремого підприємства до різного виду корпоративних формувань (компаній, асоціацій, концернів, консорціумів тощо).

На перехідному етапі вкрай необхідні нові територіально-організаційні формування, які забезпечували б створення сучасних підприємств із залученням та впровадженням прогресивних досягнень науки та техніки і які могли б слугувати мостами більш швидкої інтеграції України у світову економічну систему.

Перехід до ринкової економіки вимагає впровадження нових технологій, застосування прогресивних методів та форм організації праці, що дає змогу протистояти конкуренції на ринку товарів та послуг.

Зміна соціально-економічної формації вимагає залучення до управління нових кадрів, фахівців нового покоління, які досконало володіли б методами та засобами сучасного менеджменту — економічного аналізу, діагностики та прогнозування економічних систем.

Означений вище далеко не повний перелік основних напрямів структурних економічних перетворень формують таке поняття, як реструктуризація.

Структурні зміни повинні відбуватися за певних умов з урахуванням часового та просторового вимірів. Перший вимагає розподілу сукупності всіх заходів щодо реструктуризації в межах відповідних етапів (термінів) їх виконання. Другий передбачає виконання структурних перетворень з урахуванням особливостей та умов розвитку економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Реструктуризація підприємства - система організаційно-економічних та інших заходів, спрямованих на реформування його господарської діяльності та досягнення стратегічних цілей його розвитку шляхом здійснення необхідних структурних перетворень, адаптованих до зміни факторів зовнішнього середовища його функціонування.

Термін «реструктуризація» у вітчизняній практиці використовується досить часто і неоднозначне. Інколи під нею розуміють простий поділ великого підприємства на складові частини, тобто дроблення його структури і створення декількох автономних суб'єктів господарювання. У більш широкому трактуванні реструктуризація - це комплекс реорганізаційних заходів, які мають на меті вихід підприємства із кризи і забезпечення його подальшого розвитку.

Це здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва. При цьому вважається, що процесам реструктуризації підлягають, як правило, слабкі, неплатоспроможні підприємства, що стоять на грані банкрутства, а їх колективи ототожнюють ці процеси із скороченням кадрів.

Проте зарубіжний досвід свідчить, що реструктуризацію (наприклад, випереджаючу) на заході проводять і досить успішні компанії, які прагнуть забезпечити достатню прибутковість своїх акцій у майбутньому. Тому цілком справедливим є більш широке трактування реструктуризації як процесу підготовки і реалізації програми комплексних змін на підприємстві з метою підвищення його ринкової вартості.

У ринковій економіці підприємства вимушені здійснювати заходи щодо підвищення конкурентоспроможності під тиском змін у ринковій кон'юнктурі, яка, у свою чергу, визначається уподобаннями споживачів та рівнем конкурентної боротьби. Для перехідних економік порівняно більш значний вплив на необхідність здійснення реструктуризації чинять також інші фактори: принципові зміни безпосередніх економічних обставин та умов ведення господарської діяльності, законодавства та економічної політики держави, суспільної свідомості та поведінки.

Традиційно питання реструктуризації поділяються західними спеціалістами на пи-

тання оперативної та стратегічної реструктуризації.

Оперативна реструктуризація сприяє забезпеченню «виживання» підприємства на короткий термін, досягнення мінімальної його ліквідності завдяки здійсненню експрес-заходів, основою яких є внутрішні резерви. Його основними цілями є, по-перше, поліпшення результатів діяльності (включаючи: скорочення витрат на персонал, скорочення матеріальних витрат (скорочення інших витрат), по-друге, забезпечення ліквідності (скорочення дебіторської заборгованості, продажу непотрібного майна підприємства).

Якщо на підприємстві не наведений порядок у системі управління, інвестиції йому не потрібні. Вони навіть шкідливі для підприємства на цьому етапі. А відсутність такої системи і відсутність команди людей, що розуміють принципи і порядок її побудови, просто відштовхують як іноземних, так і вітчизняних інвесторів, які за обставин, що склалися, прагнуть відразу придбати контрольні пакети акцій таких підприємств.

Стратегічна реструктуризація покликана забезпечити довгострокову конкурентоспроможність підприємства. Вона включає аналіз причин, в наслідок яких підприємство втратило конкурентні позиції. Після цього визначаються перспективні сфери діяльності, для кожної з яких формулюється власна ринкова стратегія і цілі підприємства.

На такому етапі стратегічної реструктуризації вирішується проблема орієнтації всіх структур і процесів на досягнення раніше визначених цілей. Вирішується питання вибору і створення нових структур управління, трансформації підрозділів підприємства, відновлення виробничих процесів та інше. Оптимізуються інформаційні потоки на підприємстві, вирішуються критично важливі для управління питання про створення системи управлінського обліку.

Якщо в умовах розвинутої ринкової економіки приватизація підприємства або ж різке погіршення результатів діяльності недержавного підприємства, що загрожує банкрутством, робить реструктуризацію практично неминучою, то в Україні подібної залежності немає.

«Розпорошення» власності серед величезного числа дрібних власників у результаті безгрошової приватизації, приватизації більшої частини підприємств неконкурентними засобами та ще й у закритих формах, а також інші чинники не дозволили вирішити проблему переходу значної частини державної власності в руки ефективних власників.

Існують істотні проблеми проведення реструктуризації підприємств, які знаходяться в процесі приватизації. З одного боку, на цьому етапі можливе комплексне вирішення проблем стратегічної реструктуризації. З іншого боку - підприємство дуже обмежується у правах навіть оперативного управління, тому надзвичайно складно здійснити оперативну реструктуризацію (реалізацію зайвого майна, перепрофілювання виробництва тощо).

Серйозною проблемою є наявність на більшості великих підприємств об'єктів соціальної інфраструктури (житла, дитячих дошкільних закладів, підсобних господарств тощо). Ця ситуація, як і значна кількість незавершених об'єктів, що знаходяться на підприємстві, зовсім не характерна для капіталістичних фірм і обумовлює необхідність використання специфічних підходів до реструктуризації.

Українські підприємства, причому всі, мають потребу в сучасній системі фінансового менеджменту, яка дає змогу мінімально забезпечувати управління оборотним капіталом, оперативкою й інвестиційною діяльністю. Для конкурентоспроможності підприємств критично важливим є впровадження не стільки фінансового, скільки управлінського обліку.

Зміни організаційних структур виробництва і управління, формування необхідних в умовах ринку служб - вирішення цих питань потребує не стільки витрат, скільки компетентності і рішучості в процесі проведення змін.

У той же час реструктуризація підприємств може стати ключем до вирішення проблеми зайнятості, насамперед, за рахунок гармонізації цього процесу з розвитком малого бізнесу. Спад виробництва призвів до вивільнення величезних виробничих площ, потужностей, що у нових умовах не можуть бути використані для основної діяльності

підприємства. Вони в значних масштабах здаються в оренду (найчастіше оформлену як спільна діяльність) комерційним фірмам, деякі з яких виділилися із самого підприємства. Цей процес теж можна розглядати як форму реструктуризації підприємств, проте найменш виправдану економічно. Вона штучно підтримує існування явно неконкурентоспроможних структур, що виживають за рахунок оренди.

Не дивлячись на різноманіття форм реструктуризації і розходження цілей, на які вона спрямована, існують загальні закономірності її проведення, що забезпечують досягнення конкурентоспроможності підприємств.

Процес реструктуризації повинен спиратися на постійні дослідження, що визначають можливості роботи певного підприємства на конкретних ринках, на основі яких розробляються стратегія і програма дій щодо використання цих можливостей.

Результати реструктуризації значною мірою залежать від мотивації керівників, насамперед, вищої ланки. Проблеми ліквідації служб і підрозділів, злиття, поділи, створення нових підприємств стосується інтересів конкретних осіб, тому необхідно максимально передбачити можливі конфлікти і попереджати їх.

Реструктуризація може бути успішною за умов створення цілісної, комплексної системи, яка включає не тільки науково обгрунтовану методологію розробки заходів, але й забезпечення фінансування їх впровадження.

Висновки. Економічне становище країни, галузі, підприємства не може бути якоюсь постійною величиною, під впливом різних чинників воно постійно перебуває в русі, часі і просторі. Процес виробництва постійно вимагає прийняття рішень, спрямованих на адекватне реагування на зміни як в середині виробничого процесу, так і на зовнішні фактори. Тому, розглядаючи процес реструктуризації, ми повинні розглядати його не як одноразовий захід по оздоровленню економіки, а як безупинний процес розвитку виробничих відносин, спрямований на покращення економічного становища.

Сутність реструктуризації полягає в проведенні ряду заходів (організаційно-економічних, правових, технічних, та інших), спрямованих на зміну структури, форми власності, організаційно-правових форм, кінцевою ціллю яких є підвищення ефективності суспільного виробництва.

Політичні і економічні зміни в Україні призвели до корінних змін в виробничих відносинах, перш за все в відносинах власності. Масштабні зміни макросередовища потребують в свою чергу змін в усіх сферах виробничого процесу, на всіх його рівнях, тобто проведення всеохоплюючої реструктуризації економіки. Тому в часи, які називають «перебудованими» проблемі реструктуризації слід приділяти особливу увагу, оскільки від ефективності її проведення в великій мірі залежить вихід економіки із кризи і її подальше зростання. Реструктуризація всіх рівнів економічної системи взаємопов'язана і не може ефективно проводитись на якомусь одному рівні, або з виключенням реструктуризації будь якого рівня. Між різними рівнями, формами та методами реструктуризації існує тісний органічний зв'язок. Реструктуризація макроекономічного середовища національної економіки країни передбачає зміну співвідношення окремих секторів, галузей, видів економічної діяльності, рівня розвитку ринкової інфраструктури, системи форм власності і господарювання фінансових дотацій, механізмів та методів управління економічними процесами. Зрозуміло, що зміна макроекономічного середовища обумовлює реструктуризаційні процеси на мікрорівні, тобто на

рівні підприємств і організацій, окремих виробничо-економічних елементів, організаційно-управлінських систем. З другої сторони макrorівневі реструктуризація складається з проведення ефективної реструктуризації її складових частин на макrorівні і практично неможлива без дотримання цих умов. Тому, на наш погляд, більш пильну увагу слід приділити реструктуризації підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз понятійно-категоріального апарату процесу реструктуризації / Н.К. Назаров // Науково-технічний збірник. – 2012. - № 102 – С. 156-162
2. Александренко Т. Эффективная реструктуризация: от чего зависит успех // Менеджмент и менеджер. – 2006. - № 12. – С. 17-23.
3. Ареф'єв С.О. Реструктуризація підприємства: підходи, сутність, складові: [текст] / С.О. Ареф'єв // Менеджер. – 2014. - №2 (6). – С. 130-136.
4. Бабій І.В. Методи і моделі реструктуризації діяльності підприємств: [текст] / Бабій І.В. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №6 (108) – С. 84-90.
5. Безугла Ю.Є. Структурно-функціональне моделювання процесу фінансової реструктуризації підприємств: [текст] / Є.Ю. Безугла // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. - №33. – С. 160-167.
6. Божко В.П., Кашеева И.О. В чём секрет успешной реорганизации // Бизнес Информ. – 2012. - №8. – С. 181-183.
7. Вятрович О. Реструктуризація як важливий спосіб забезпечення життєдіяльності підприємства: [текст] / Вятрович О. // Економіст. – 2011. - №7. – С. 40-42.

УДК 69(057)

Савйовский В.В., Соловей Д.А.

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ВЛИЯНИЕ УСЛОВИЙ РЕКОНСТРУКЦИИ НА ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ СТРОИТЕЛЬНО-МОНТАЖНЫХ РАБОТ

Актуальность темы. Реконструкция промышленных зданий, обеспечивающих необходимые эксплуатационные условия и нормальную жизнедеятельность людей занятых в производственном процессе, является неотъемлемой частью процесса развития производства.

Характерной особенностью процесса реконструкции является необходимость ее ведения в условиях стесненности действующих предприятий. Это требует применения специальной технологии и организации строительных работ, а также соответствующего материального оснащения.